

CARACTERISTICI ALE DEZVOLTĂRII FINANCIARE ÎN NOILE STATE MEMBRE ȘI CELE CANDIDATE

Lect. dr. Roxana NANU
Lect. dr. Ramona GRUESCU
Universitatea din Craiova

Abstract. *Over the last years, new member states (Bulgaria and Romania) and candidate countries (Croatia and Turkey) have seen strong economic growth, coupled with disinflation or low inflation. Domestic demand, fostered partly by rapid credit growth and strong capital inflows, has been the main engine of growth. In addition, given the increasing integration with the euro area and the EU, export performance has been buoyant, but outpaced by even stronger import growth. The paper highlights specific features of financial development in the countries under review, namely the dominance of banks in financial intermediation, the strong participation of foreign-owned banks, the widespread use of foreign currencies and the strengthening of supervisory frameworks.*

De-a lungul ultimilor ani, noile state membre (România și Bulgaria) și țările candidate (Croația și Turcia) au cunoscut o creștere economică fermă, concomitent cu manifestarea procesului de dezinflație sau a unei inflații scăzute.

Cererea internă, determinată parțial de creșterea rapidă a creditului și de puternicele intrări de capital, a constituit motorul principal al creșterii. În plus, datorită creșterii integrării în zona euro și a UE, performanțele exporturilor au fost dinamice, dar depășite de creșterea mai puternică a importurilor.

Recent, totuși, inflația a crescut sau dezinflația a încetinit întrucât expansiunea cererii interne a fost însoțită de șocuri negative ale ofertei, incluzând o creștere semnificativă a prețului energiei, ajustări ale prețurilor reglementate, șocuri exogene, cum ar fi inundațiile și creșterea presiunilor salariale. Deficitul de cont curent a rămas ridicat sau chiar a crescut față de nivelurile anterioare ridicate. Datoriile externe private au crescut rapid, ca urmare a faptului că băncile și întreprinderile și-au crescut substanțial propriile împrumuturi externe.

În acest context, autoritățile monetare au impus condiții de politică monetară restrictive. Regimurile monetare și de curs de schimb variază în

țările supuse analizei, necesitând răspunsuri politice diferite. Țările cu o rată fixă sau cu flotare administrată s-au orientat către măsuri prudențiale restrictive, crescând nivelul rezervei minime și introducând limitări ale creșterii creditului.

Țările cu un regim de rată de schimb flotantă sau regim de țintire a inflației au permis, de asemenea, o aprecierea a ratei de schimb nominală și fie au crescut, fie au ținut în frâu declinul ratelor dobânzii.

Adesea, în toate țările, politica fiscală a oferit un suport politicii monetare în asigurarea stabilității macroeconomice, deoarece deficitele fiscale s-au redus ori s-au transformat în excedent.

Caracteristici ale instituțiilor financiare non-bancare

Piețele financiare și instituțiile financiare non-bancare sunt încă relativ puțin dezvoltate în țările noi membre și cele candidate.

Deși sectorul bancar rămâne pilonul principal al intermedierei financiare din aceste țări, în ultimii ani, intermedierea financiară non-bancară a crescut substanțial. Această creștere, care a pornit de la nivele inițiale scăzute,

poate fi atribuită, pe lângă alte cauze, stabilizării macroeconomice, mediului extern favorabil și modificărilor structurale în interiorul sectoarelor.

În următorii câțiva ani, întărirea eforturilor de convergență ale țărilor candidate cu economiile din UE este probabil să aibă un efect pozitiv asupra sectorului financiar non-bancar din noile state membre și țările candidate.

Deși sectoarele financiare non-bancare din țările noi membre și din cele

candidate sunt în continuare mai puțin dezvoltate decât cele din țările din Europa de vest, ele au cunoscut o dezvoltare rapidă în ultimii ani.

În 2005 activele instituțiilor financiare non-bancare au fost în jur de 10-15% din totalul activelor sectorului financiar (a se vedea tabelul nr.1), comparativ cu doar 7-10% în 2001/2002.

Activele instituțiilor financiare

Tabel nr. 1

	Bulgaria	Croația	România	Turcia
Ponderea în total active (%)				
Bănci	85,8	81,6	84,2	86,8
Fonduri de investiții	-	2,2	0,3	6,3
Companiile de investiții financiare	-	-	3,3	0,5
Companiile de asigurări	3,3	5,2	3,5	2,8
Fondurile de pensii	2,9	2,9	-	0,3
Companiile de leasing	4,3	5,7	6,8	1,2
Altele	3,7	2,4	1,8	2,1
Total	100	100	100	100
Total Active (EUR milioane)	19,6	36,2	42,1	294,9
PIB (EUR milioane)	21,4	27,7	79,3	286,7
Ponderea totalului activelor în PIB (%)	91,3	130,7	53,2	102,7
Ponderea activelor bancare în PIB (%)	78,3	106,6	44,8	89,0

Această creștere este cu atât mai importantă deoarece și sectorul bancar, la rândul său, a înregistrat o creștere în această perioadă. Eforturile depuse de cei ce se ocupă de reglementare pentru a reduce creșterea creditelor în sectorul bancar a determinat orientarea către instituții financiare nebancale, în special companii de leasing. *Data fiind dimensiunea limitată a sectorului financiar nebanca este puțin probabil ca acesta să aibă un efect determinant asupra stabilității sistemului financiar.*

Acesta este în mod particular cazul Bulgariei, care are cel mai mic sector financiar nebanca. Totodată, sectorul financiar nebanca din aceste țări este în general mai puțin reglementat decât sectorul bancar și, de aceea cei ce

supervizează trebuie să fie mai vigilenți. Pentru a preveni arbitrajul reglementărilor, standardele de supraveghere și reglementare ale instituțiilor financiare nebancale trebuie să fie păstrate pe aceeași linie cu cel din sectorul bancar.¹

Rolul băncilor străine

Băncile străine joacă un rol cheie în promovarea finanțării în cele două noi țări membre și în cele candidate.

Pătrunderea băncilor străine în Bulgaria, Croația și România, măsurată ca sumă a creanțelor în valută deținute

¹ În România o nouă lege a devenit efectivă din ianuarie 2006,

de băncile internaționale mari în aceste țări, a fost mai degrabă scăzută în anii '90, dar a crescut substanțial în ultimii 5 ani.

Această dezvoltare este similară cu cea din cele 8 noi state membre din Centru și Estul Europei, deși se înregistrează o oarecare întârziere față de acestea. În termeni absoluți, implicarea băncilor străine a fost în mod tradițional mai mare în Turcia, unde trendul ascendent recent este de asemenea notabil.

Provizionarea creditelor în valută joacă un rol important în toate cele 4 state, dar modul de provizionare a creditelor de către băncile internaționale diferă.

În termeni absoluți, creanțele în valută au crescut rapid în toate cele 4 țări. Totalul creanțelor în valută ca procent în PIB a crescut de asemenea substanțial în toate cele 4 țări, dar, cu excepția Croației, au rămas sub nivelul celor din NMS-8. Croația se distinge, în ceea ce privește nivelul implicării străine, dar în ceea ce privește canalele de implicare a băncilor străine, Turcia este excepția.

În Bulgaria, România și Croația creșterea creanțelor în valută a fost în cea mai mare parte determinată de intrarea băncilor străine pe piețele naționale.

Creanțe în valută deținute de băncile străine

Tabel nr.2

	Totalul creanțelor în valută		Totalul creanțelor în valută ca % din PIB		Creanțe internaționale		Creanțe locale		Creanțe locale deținute de bănci străine ca % în total creanțe străine	
	1996	2004	1996	2004	1996	2004	1996	2004	1996	2004
Bulgaria	2,4	8,3	24,8	34,4	2,4	5,6	0,0	2,6	0,6	31,8
România	3,1	17,2	8,8	23,4	3,0	13,2	0,1	4,0	2,4	23,1
Croația	1,5	30,1	7,6	87,8	1,5	19,3	0,0	10,8	0,0	35,8
Turcia	23,3	54,1	12,6	18,2	22,6	50,2	0,6	3,9	2,7	7,1
NSM-8	5,4	41,0	11,2	65,2	4,2	19,9	1,1	21,1	10,1	38,3

Sursa: BIS și FMI

Tabelul numărul 3 arată că în timp ce numărul total al băncilor a scăzut în ultimii 5 ani în țările noi membre și în cele candidate, numărul celor cu capital străin a crescut, cu excepția Turciei. Aceasta reflectă continua intrare a băncilor străine în sectorul bancar național și consolidarea ulterioară a sectorului.

În prima jumătate a anilor '90 cea mai frecventă modalitate de pătrundere a băncilor străine pe piața bancară din Europa Centrală și de Est au fost investițiile noi, de exemplu: prin înființarea de sucursale sau filiale. Către sfârșitul anilor '90, și în special în ultimii 5 ani, cel mai utilizat mod de a pătrunde a

fost acela de achiziționare a unor bănci locale ca urmare a proceselor de privatizare.

Pe lângă aceste achiziții, o parte din noile sucursale și filiale ale băncilor străine au participat mai târziu la privatizarea unor bănci de stat. Ca rezultat, cota deținută de băncile străine a crescut considerabil, ajungând la valori de 80-90%.

Tabelul numărul 3 arată această tendință, creșterea privatizărilor corespunzând scăderii în cota deținută de băncile de stat. În contrast, sectorul bancar turcesc este în mod majoritar cu capital național, cu o cotă semnificativă a băncilor cu capital de stat de aproximativ 35%.

Băncile cu capital străin**Tabel nr. 3**

	Numărul băncilor (din care cu capital străin)		Ponderea activele băncilor deținute de străini (în %)		Ponderea activelor băncilor deținute de stat (în %)	
	1999	2004	1999	2004	1999	2004
Bulgaria	34 (22)	35 (24)	42,8	81,6	50,5	2,3
România	34 (19)	32 (23)	43,6	58,5	50,3	7,5
Croația	53 (13)	37 (15)	39,9	91,3	39,8	3,3
Turcia	81 (22)	48 (13)	5,4	3,4	34,2	35
NMS-8	33 (16)	27 (18)	47,4	72,7	27,4	5,9

Sursa: BERD Transition Report 2005

Literatura academică și experiența practică au scos în evidență importanța și beneficiile implicării băncilor străine în țările în tranziție. Aceste beneficii includ creșterea competitivității în sectorul bancar, accesul mai ușor al corporațiilor și populației la finanțarea externă, managementul riscului, creșterea eficienței, guvernarea corporatistă și mai ales stabilitatea sectorului. Ca urmare a capitalizării ridicate specifică băncilor străine și a accesului la lichiditățile ridicate ale băncii mamă, creditele oferite economiei de către băncile cu proprietari internaționali pot fi mult mai stabile.

Pot însă să apară și riscuri determinate de pătrunderea băncilor străine, pentru stabilitatea financiară. De exemplu, proprietarii străini pot să orienteze managerii locali către afaceri speculative riscante pe baza promisiunii unor profituri ambițioase, mai ales în situația în care profitul din sucursalele locale din țările gazdă este utilizat pentru a finanța afacerile mai puțin profitabile din țara de origine.

Repatrierea profitului băncilor locale poate, de asemenea, să determine o presiune asupra conturilor curente.

Băncile cu capital străin ar putea prefera să ofere împrumuturi locale în monedă străină, mai ales în moneda țării de origine dacă ele se refinanțează pe piața națională prin intermediul băncilor mamă. Aceasta poate să crească riscurile pentru clienți determinate de variația cursului valutar, și, totodată, riscul

de credit pentru bănci. Alte riscuri pot să apară dacă luarea deciziilor și activitatea de management al riscurilor sunt transferate către centralele străine sau dacă regulile sunt standardizate pentru întregul grup bancar fără a se ține cont de dobânzile locale, ceea ce ar face mult mai dificil pentru întreprinderile mici și mijlocii accesul la finanțare.

Rolul valutei

Valutele, în mod particular Euro, joacă un rol important în sectorul bancar al țărilor noi membre și cele candidate. Tradițional, depozitele constituite în valute, reflectă lipsa de încredere în moneda națională datorată unei perioade de hiperinflație și depreciere puternică. Ponderea creditelor în valute în total credite a crescut semnificativ în toate țările analizate. Aceasta reflectă efectul cererii și ofertei.

Pe de o parte, populația și întreprinderile solicită valute deoarece creditele în aceste monede au rate ale dobânzii mai scăzute decât cele în monedă națională. Pe de altă parte, datorită creșterii încrederii în împrumuturile în monede străine, mai ales de la băncile mamă, băncile au crescut, la rândul lor creditele acordate către solicitanți în monedă străină pentru a-și menține poziția netă scăzută în monedă străină.

Deoarece solicitanții de împrumuturi, și în special populația, sunt

în mod tipic mai puțin preocupați de acoperirea împotriva riscului valutar, orice depreciere a monedei naționale poate determina o deteriorare a serviciului datoriei a celor ce se împrumută.

Tabelul numărul 4 oferă date referitoare la cota depozitelor în valută și creditelor în această monedă în cele 4 țări la sfârșitul anului 2005.

Trebuie precizat faptul că dacă din aceste sume se scad depozitele și

creditele indexate în valute, sumele obținute sunt mult mai mici.

Instrumentele indexate au o importanță particulară în Croația, unde reprezintă circa 12,8% din totalul depozitelor și 66,6% din totalul creditelor populației și corporațiilor non-bancare la sfârșitul anului 2005, în același timp, există indicii că indexarea creditelor în monedă străină este de asemenea semnificativă în Turcia.

Creditele și depozitele în valută, 2005

Tabel nr. 4

	Bulgaria	Croația	România	Turcia
Ponderea depozitelor în valută deținute de populație și corporații non-bancare	46,8	71,0	34,5	41,3
- ponderea depozitelor în valută ale populației	54,2	80,6	37,0	42,0
- ponderea depozitelor în valută ale corporațiilor non-bancare	35,0	44,2	53,9	38,9
Ponderea creditelor în valută ale populației și corporațiilor non-bancare	47,3	10,2	54,0	15,9
- ponderea creditelor în valută ale populației	15,4	0,5	44,1	n.a
- ponderea depozitelor în valută ale corporațiilor non-bancare	66,9	21,7	59,4	n.a.

Source: National Central Banks

În acest context, autoritățile monetare au introdus reglementări privind rezerva minimă obligatorie pentru a descuraja băncile în a împrumuta în viitor în valută.

Mai mult, ele au înăsprit măsurile prudentiale pentru a limita aceste riscuri. Aceste măsuri au avut un efect de reducere decât pe termen scurt, experiențele sugerând că ele tind să fie evitate în timp, deoarece clienții fie că încalcă regulile, fie se împrumută direct din străinătate.

În perioada trecerii la euro în ianuarie 2002 ponderea depozitelor denominate în moneda străină a fost impulsivă în Bulgaria, România și Turcia, ca urmare a convertirii de către deținători a depozitelor în valute în

depozite în euro. În Croația, atât volumul total al depozitelor cât și cel al depozitelor denominate în valută a crescut, dar procentul celor în valută în totalul depozitelor nu a mai crescut, deoarece unele dintre ele au fost transformate în moneda națională. După introducerea bancnotelor și monedelor euro cota depozitelor în monedă străină a început să se erodeze în toate cele 4 țări și această tendință a continuat, ajungându-se la niveluri sub cele observate înainte de creșterea intensă din toate țările cu excepția Turciei. În Croația, totuși cea mai mare scădere în cota depozitelor denominate în monedă străină a fost însoțită de o creștere în ponderea deținută de depozitele indexate în valute.

Cadrul de supraveghere

Cadrul de reglementare și supraveghere bancară a fost în mod substanțial reformat în țările noi membre și în cele candidate. În toate cele patru țări, supravegherea bancară este acum exercitată de instituții autonome: în Bulgaria, România și Croația de către băncile naționale din țările respective, iar în Turcia de Autoritatea de Reglementare și Supraveghere Bancară (BRSA).

Un progres a fost remarcat de FMI- Programul de Evaluare a Sectorului Financiar pentru Bulgaria (FSAP), România și Croația. Conform acestui raport, sistemul de supraveghere bancar a fost considerat ca fiind în totalitate în conformitate sau în mare măsură în conformitate cu principiile de bază ale Acordului Basel II pentru supraveghere bancară în Bulgaria, conform sau în mare măsură conform în România și în mare măsură conform în Croația.

În Turcia o nouă lege bancară a fost adoptată în 2005. Criza bancară din 2001, ca și falimentul băncii İmar în iulie 2003 au evidențiat un număr de deficiențe serioase în cadrul de reglementare din Turcia. Noua lege bancară a permis o creștere a transparenței prin introducerea unor reglementări care impun divulgarea unor informații de către bănci.

Noua lege bancară aduce cadrul legal mai aproape de linia stabilită de standardele UE și de cele mai bune practici internaționale.

Previziunile referitoare la supravegherea conglomeratelor financiare și de protecție a consumatorilor nu sunt compatibile cu regulile UE.

Cadrul de supraveghere și reglementare a fost de asemenea transformat pentru a fi compatibil cu acquis-ul comunitar.

O dată cu îmbunătățirea cadrului de reglementare, capacitatea de supraveghere a fost de asemenea crescută. Viitoare îmbunătățiri ale cadrului de supraveghere sunt în

continuare necesare într-o serie de domenii.

În Bulgaria, progresul trebuie să fie completat în legătură cu diferențierea între instituțiile de credit străine și cele din UE, precum și în legătură cu definirea filialelor.

În România, membrii misiunii de supraveghere a serviciilor financiare, care a luat ființă în iulie 2005 sub auspiciile Comisiei Europene, au concluzionat că ar trebui acordată o mai mare atenție aspectelor legate de conglomeratele financiare și de pregătirea aplicării Standardelor Internaționale de Contabilitate.

Supravegherea activităților financiare non-bancare este mai puțin dezvoltată decât cea a activității bancare.

Urmând recomandările FSAP Bulgaria a introdus o singură agenție de supraveghere pentru instituțiile financiare non-bancare. România a extins recent supravegherea pentru a acoperi și instituțiile de credit non-bancare în intenția de a controla creșterea leasingului și a altor activități non-bancare.

În 2004 Croația a fuzionat autoritățile de supraveghere pentru sectorul de asigurări, de fonduri de pensii și de supraveghere a piețelor.

În ultimul raport de monitorizare al Comisiei Europene reiese că noua Autoritate pentru Servicii Financiare din Croația este lipsită de baza legală necesară pentru a deveni o unică autoritate de supraveghere pentru sistemul financiar non-bancar.

În Turcia, natura fragmentată a supravegherii și reglementării este o problemă semnificativă, dacă băncile sunt reglementate de BRSA, leasingul, factoring-ul și sectorul de asigurări și companiile care finanțează consumul sunt reglementate și supravegheate de 4 Direcții Generale din subordonarea Secretariatului Trezoreriei.

Un progres a fost făcut în ceea ce privește asigurarea capitalului minim.

Misiunea FSSA a considerat că adecvarea minimă a capitalului nu a fost în totalitate în conformitate cu Acordul

Basel I în Bulgaria, România și Croația. FMI a observat că anumiți indicatori au fost calculați doar ținând cont de riscul de credit, și a recomandat ca ratele să fie calculate incluzând și riscul de piață și pe baze consolidate. Aceste recomandări au fost aplicate în România și Croația în 2004 și în Bulgaria în 2005.

Un sistem explicit și obligatoriu de asigurare a depozitelor a fost realizat în cele patru țări supuse analizei.

Schemele sunt fondate de către bănci în Bulgaria, România și Croația și de bănci și Guvern, împreună, în Turcia.

Comparații internaționale privind ratele de adecvare minimă a capitalului

Tabel nr.5

Standardele internaționale (Basel)	Bulgaria	Croația	România	Turcia
8	12	10	12	8

Sursa: Banca Mondială

Garanțiile acoperă conturile în moneda națională cât și pe cele în valută deținute în cele 4 țări. În ceea ce privește specificul acestor scheme de asigurare a depozitelor este de notat că schema din România acoperă indivizii și companiile mici și mijlocii. În Bulgaria, filialele băncilor străine care aplică schema utilizată de centrală nu sunt obligate să participe la schema națională. Conținutul legilor UE solicită ca în aceste cazuri să fie asigurat cel puțin un nivel asemănător de protecție. Numai în Turcia există garanții pentru deponenți în concordanță cu nivelul prevăzut de regulile UE. În

Bulgaria și România, garanția a fost în mod gradual crescută și a atins nivelul de 20.000 de euro în momentul integrării în UE pentru a corespunde normelor UE.

Tot în acest sens nu există nici o limită a conturilor în nici una din aceste țări, cu excepția Bulgariei, unde este prevăzut la același nivel al limitei pentru depozite. Mai mult decât atât, numai în Croația există o coasigurare formală, deponenții sunt asigurați pentru un procentaj din depozitele lor chiar dacă depozitul valorează mai puțin decât limita stabilită.

Limitele de garantare pentru depozite

(Euro)Tabel nr.6

Directiva 94/19/EC	Bulgaria	Croația	România	Turcia
20.000	12.782	13.000	15.000	30.000

Sursa: Banca Mondială

Clasificarea creditelor și reglementările referitoare la provizioane au fost modificate în sensul înăspriri în toate cele 4 țări. Sistemul primar de clasificare a creditelor din Bulgaria și Croația s-a bazat în amândouă țările pe numărul de zile de restanță și pe o estimare a probabilității de faliment, în timp ce în România și Turcia a fost bazat numai pe numărul de zile de întârziere.

În prezent, în România, reglementările prevăd trei criterii de clasificare: serviciul datoriei,

performanțele financiare ale debitorului și inițierea de proceduri juridice.

În toate țările, sunt solicitate rate minime de provizionare pentru fiecare categorie de împrumut.

Noile țări membre sunt nevoite să adopte legislația UE cu privire la spălarea banilor.

Directivele și regulamentele UE pentru combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, în special Directiva a 3-a care a intrat în vigoare la 15 decembrie 2005. Această legislație are în

vedere spălarea banilor ca o infracțiune criminală și solicită instituțiilor financiare să identifice și să cunoască proprii clienți, să păstreze înregistrări adecvate și să raporteze orice tranzacție suspicioasă.

În toate cele 4 țări supuse analizei, sunt necesare eforturi sporite în ceea ce privește implementarea legislației.

Comisia a cerut autorităților ca mai departe să întărească capacitățile administrative și aplicative, pentru a întări

controlul entităților raportoare și pentru a asigura o cooperare efectivă între autoritățile relevante, în special FIU și Oficiul de Acuzare.

În toate cele 4 țări, eficacitatea cadrului legal anti-spălarea banilor este în mod serios stânjenit de corupție, crimă organizată și larga economie informală.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE

Berg J., Rixtel van A., Ferrando A., Bondt de G., Scopel S.	<i>The bank leanding survey for the euro area</i> , European Central Bank Ocassional paper, February 2005;
De Haas R., Lelyveld van P. I.	<i>Foreign bank penetration and private sector credit in Central and Eastern Europe</i> , DNB Staff Report 91, 2002;
Dierick F., Pires F., Scheicher M., Spitzer G.	<i>The new Basel Capital framework and its implementation in the European Union</i> , European Central Bank Ocassional paper, December 2005;
Weill L.	<i>Banking efficiency in transition economies</i> , Economics of transition, 2003.